

УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНОЇ СХЕМИ ВИКЛАДАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН У МОРСЬКИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

*Завальнюк О.П., Нестеренко В.Б.,
Херсонський державний морський інститут*

Стаття стосується проблем оптимізації вивчення фахових дисциплін у морських вищих навчальних закладах. Проаналізовано навчальні плани підготовки бакалавра з напрямку 6.070104 «Морський та річковий транспорт» за спеціалізацією «Судноводіння» різних навчальних років. Підкреслено особливу важливість викладання дисципліни «Вступ до спеціальності» на першому курсі підготовки бакалавра даного напрямку. Стаття являє особливий інтерес для фахівців морської освіти.

Ключові слова: освіта, зміст освіти, навчальний план, морський фах.

Вступ. Професія моряка завжди була охоплена ореолом романтики та загадковості. Але за цим завжди стояло і стоїть наполегливе щоденне навчання, невпинна цілодобова праця, багаторічний досвід роботи у морі.

Корабельні і морські науки [1], що заклали основи майже всіх точних і природничих наук на Землі, на даний час задовольняються лише розширенням горизонту непізнаного, знов і знов усвідомлюючи значущість «хорошої морської практики» при перебуванні у морі, проектуванні нових кораблів, при прокладці нових морських маршрутів тощо.

Актуальність досліджень. На сучасному етапі бурхливого розвитку науки і техніки якісно підготувати майбутнього фахівця-судноводія – це складна та багатопланова задача. Специфіка морського фаху полягає у тому, що курсант морського вищого навчального закладу за весь період свого навчання має досконало оволодіти певною професійною термінологією, досить великою за обсягом інформацією з тієї чи іншої навчальної дисципліни, освоїти безліч спеціальних виробничих прийомів та операцій. Має місце і різноплановість знань. Кожна невивчена тема, поняття чи явище може згодом обернутися втраченими життями у морі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Освіта [2], як одна з основних категорій педагогіки, передбачає процес і результат засвоєння системи знань, вироблення умінь та навичок, що забезпечують, зрештою, певний рівень розвитку пізнавальних потреб та здатностей людини, а також її підготовки до того чи іншого виду практичної діяльності.

Змістом сучасної вищої освіти [3] є науково обґрунтована система дидактично та методично оформленого навчального матеріалу для різних освітніх і освітньо-кваліфікаційних рівнів. Зміст освіти визначається освітньо-професійною програмою підготовки, структурно-логічною схемою підготовки, навчальним планом, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та

вищого закладу освіти і відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах.

Спираючись на зміст освіти, у морських вищих навчальних закладах активно впроваджуються інноваційні технології навчання, що складаються з аудіовізуальних та інтерактивних технологій. У сучасному світі [4] освітнім закладам уже складно обійтися без розвиненого комплексу технічних засобів, які допомагають вирішити безліч педагогічних завдань й організувати навчальний процес на високому методичному рівні. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення спеціальної дисципліни – один із варіантів використання нових технологій у системі освітнього процесу. Комплекс [5] формується на основі навчального плану підготовки морського фахівця в електронному форматі на носіях, а також розміщується у комп'ютерній мережі Інтернет. Комплекс є інтегрованим матеріалом з певної дисципліни, що поєднує у собі функції навчання і контролю знань, дозволяє курсанту упевнено орієнтуватися в навчальному матеріалі, продуктивно засвоювати навички самостійної роботи при вивченні предмету, успішно складати іспити та заліки. Дана технологія є початковим матеріалом для самостійного вивчення дисципліни курсантом. Інтерактивний комплекс призначений, перш за все, для дистанційного навчання плавскладу суден, що знаходяться у морі, коли обсяг самостійної роботи значний.

Постановка задачі. Дослідити основні аспекти оптимізації вивчення фахових дисциплін у морських вищих навчальних закладах.

Результати досліджень. Незважаючи на теперішню популярність інноваційних освітніх технологій, у систему освіти вони впроваджуються досить повільно, перш за все, через брак фінансування ВНЗ. Проблема якісного, фундаментального засвоєння морських фахових дисциплін наразі представляє особливий інтерес. Але ж більшість курсантів-першокурсників, як показує досвід, готові сприймати нову, цікаву і таємничу, поки що, для них фахову інформацію, як «губка». Насправді ж вони вимушені вивчати, дисципліни, що трохи «набили оскомину» ще зі шкільної лави. Причому автори тут, ні в якому разі, не зменшують цінність таких дисциплін при підготовці справжнього фахівця морської галузі.

Складність ситуації полягає ще й у тому, що морська освіта України регламентується не тільки національними, але й міжнародними керуючими документами, Міжнародною Конвенцією з підготовки та дипломування моряків і несення вахти. Навчально-програмні питання представлені в модельних курсах Міжнародної морської організації. Обсяг матеріалу, що вивчається майбутніми моряками, значно розширюється за рахунок вимог до фахових знань морських Конвенцій, Кодів, Правил (СОЛАС, МАРПОЛ, МППСС) тощо.

Аналізуючи навчальні плани підготовки бакалавра з напрямку 6.070104 «Морський та річковий транспорт» (спеціалізація «Судноводіння») різних навчальних років, можна прослідити постійне стабільне зростання загального обсягу академічних годин, відведених на вивчення фахових дисциплін. На

рисунку 1 зображено рівень накопичення фахових знань з часом. Як видно з діаграми, побудованої для навчального плану 2007 року (рис. 1, а), максимальна кількість годин спеціалізованих предметів є на IV курсі. Майже в 17 разів більше, порівняно з I курсом. А це викликає труднощі чи, взагалі, неможливість якісного сприйняття специфічної фахової термінології, явищ, процесів тощо за такий короткий проміжок часу. Разом з цим, недостатній обсяг годин, відведених на вивчення спеціальних дисциплін на I, II, III курсах, спричиняє певні складності у курсантів під час проходження ними плавальної практики.

Урахувавши всі негативні наслідки підготовки курсантів за таким навчальним планом, а також спираючись на відповідний новий галузевий стандарт вищої освіти України від 12.04.2010 року, деканат факультету судноводіння разом із навчальним відділом Херсонського державного морського інституту визнав доцільним при розробці навчального плану 2010 року здійснити рівномірний розподіл (у межах можливого) загального обсягу годин спеціалізованих курсів, з метою зняття «фахової напруги» на останньому – IV курсі. Діаграма, зображена на рисунку 1, б яскраво відображає результати проведеної роботи. Тепер загальний обсяг годин спеціалізованих дисциплін на четвертому курсі тільки у 4 рази більший, ніж на першому.

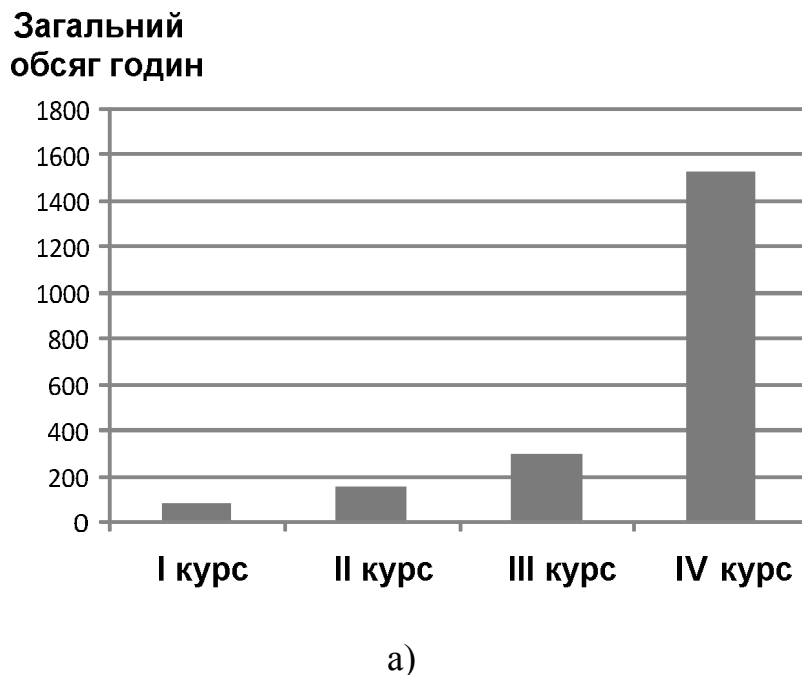
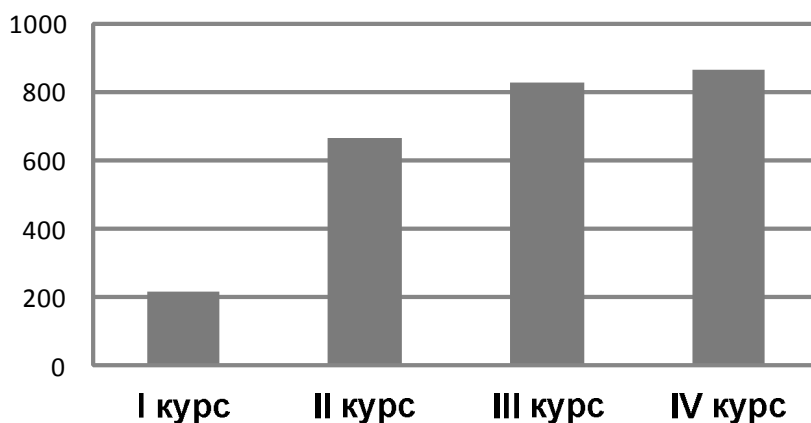

Рисунок 1 – Діаграми накопичення фахових знань з часом
а) – за навчальним планом 2007 року

Загальний обсяг годин

б)

Продовження рисунку 1 – Діаграми накопичення фахових знань з часом
б) – за навчальним планом 2010 року

З метою використання та підсилення свіжого інтересу «нових» курсантів до обраної морської професії, поступового та легкого засвоєння, у подальшому, фахових дисциплін, ще з 2007-2008 навчального року навчально-методичним відділом Херсонського державного морського інституту разом з фахівцями випускової кафедри судноводіння, охорони праці та навколишнього середовища у навчальний план підготовки судноводіїв на I курсі першого семестру було запроваджено дисципліну «Вступ до спеціальності». На рисунку 2 зображений невеличкий фрагмент структурно-логічної схеми підготовки бакалавра з напрямку 6.070104 «Морський та річковий транспорт» за спеціалізацією «Судноводіння», з якого видно тісний зв'язок курсу «Вступ до спеціальності» з наступними фаховими курсами: «Теорія та будова судна», «Міжнародні морські конвенції», «Метеорологія і океанографія», «Навігація та лоція», «Управління судном». Наведений перелік дисциплін – це лише невелика частка навчального плану – їх значно більше, а «Вступ до спеціальності» закладає «фундамент» кожної з них. Описана структурно-логічна схема представляє собою «дерево знань», у якому «коренем» є курс «Вступ до спеціальності», а «гілками» – численні фахові дисципліни.

Тут варто зазначити ще один важливий аспект, а саме: особливість викладання англійської мови (за професійним спрямуванням) у Херсонському державному морському інституті, що сприяє паралельному засвоєнню основної фахової термінології англійською мовою, яка є міжнародною мовою спілкування та мовою ділових паперів і технічної літератури у морській галузі.

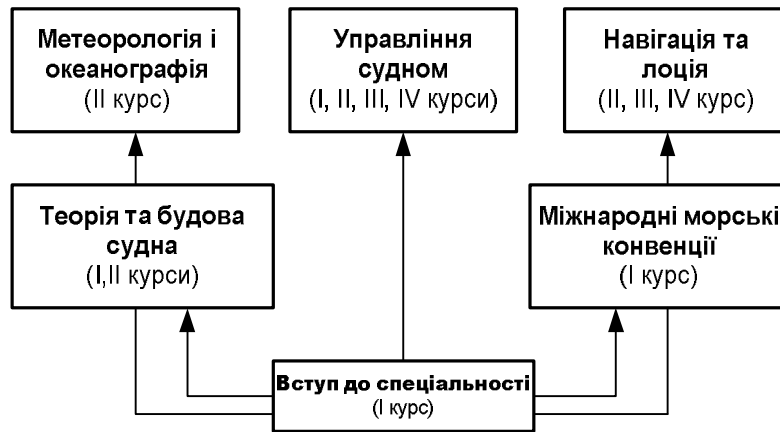

Рисунок 2 – Фрагмент структурно-логічної схеми підготовки бакалавра з напрямку 6.070104 Морський та річковий транспорт (спеціалізація «Судноводіння»)

Досвід викладання дисципліни «Вступ до спеціальності» показує, що знання з фаху, отримані курсантами на першому курсі, найліпше засвоюються та активно ними використовуються і на наступних курсах – при вивченні спеціальних предметів, під час проходження плавальної практики. Дисципліна «Вступ до спеціальності» має невеликий загальний обсяг – всього 36 годин (1 кредит ECTS), з яких 18 годин – аудиторні (лекційні заняття). Автори вважають за потрібне подвоїти обсяг курсу та відповідно збільшити і аудиторні години (з розподілом на лекційні та практичні заняття). Крім того, лекційні заняття обов'язково має проводити людина, яка була б не тільки досвідченим фахівцем морської галузі, але й мала відповідні психологічні та педагогічні якості.

Висновки

1. Досліджено основні аспекти оптимізації вивчення фахових дисциплін у морських вищих навчальних закладах.
2. Проаналізовано навчальні плани підготовки бакалавра з напрямку 6.070104 «Морський та річковий транспорт» за спеціалізацією «Судноводіння» різних навчальних років.
3. Обґрунтована доцільність рівномірного розподілу фахових дисциплін за курсами при розробці навчальних планів.
4. Підкреслено особливу важливість викладання дисципліни «Вступ до спеціальності» на першому курсі підготовки бакалавра даного напрямку.
5. Визначено, що кількість аудиторних годин (з розподілом на лекційні та практичні заняття) при вивченні дисципліни «Вступ до спеціальності» має бути збільшена, принаймні, вдвічі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Храмушин В.Н., Антоненко С.В. История штормовой мореходности от древности до наших дней. По материалам поисковых и научно-исследовательских работ: Калининград, 1975 – Владивосток – Санкт-

Петербург – Сахалин, 2003. – Южно-Сахалинск: Сахалинское книжное издательство, 2004. – 288 с.

2. Большая Советская энциклопедия. – Том 19. – М.: Изд-во «Советская энциклопедия», 1975. – 647 с.

3. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. – К.: ВВП «КОМПАС», 1997. – 64 с.

4. Новітні технології навчання: наук.-метод. збірка. – К.: Інтас, 2003. – 248 с.

5. Сучасні освітні технології у підготовці майбутніх фахівців: матеріали міжнарод. наук.-практич. конференції. – Львів, 2002. – 352 с.

6. Міжнародна Конвенція з підготовки та дипломування моряків і несення вахти – 78/95.

Завальнюк О.П., Нестеренко В.Б. АСПЕКТЫ ОПТИМИЗАЦИИ ИЗУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН В МОРСКИХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Статья касается проблем оптимизации изучения профессиональных дисциплин в морских высших учебных заведениях. Проанализированы учебные планы подготовки бакалавра направления 6.070104 «Морской и речной транспорт» специализации «Судовождение» разных учебных годов. Подчеркивается особая важность преподавания дисциплины «Введение в специальность» на первом курсе подготовки бакалавра данного направления. Статья представляет особый интерес для специалистов морского образования.

Ключевые слова: образование, содержание образования, учебный план, морская специальность.

Zavalnyuk O.P., Nesterenko V.B. ASPECTS OF OPTIMIZATION OF STUDY OF PROFESSIONAL DISCIPLINES IN MARINE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article deals with problems of optimization of study of professional disciplines in marine higher educational establishments. The curriculum of preparation of bachelor of direction 6.070104 the «Marine and river transport» of specialization «Navigation» of different academic years are analyzed. Of the particular importance is teaching of discipline «Introduction to specialty» at the first course of preparation of bachelor in this direction is stressed. The article presents particular interest for the specialists of marine education.

Key words: education, content of education, curriculum, marine speciality.